

Київський міжнародний економічний форум
6-7 жовтня 2016 року

**Панельна дискусія
«Світовий досвід боротьби з корупцією»**

Модератор – Катерина Одарченко, Політтехнолог, партнер компанії «SIC Group Ukraine»

Спікери:

- Йоханнес Шнітцер, Виконавчий директор юридичної фірми SCHNITZER LAW
- Девід Айрленд, Консультант з розвитку бізнесу в міжнародній корпорації TRACE International
- Тілман Хоппе, Експерт Ради Європи з питань антикорупції
- Марк Уорт, Керівник міжнародного проекту із захисту інформаторів в організації Blueprint for Free Speech
- Давід Сакварелідзе, Екс-заступник Генерального прокурора України, прокурор Одеської області
- Наталія Севостьянова, Перший заступник Міністра юстиції України

Модератор:

Для початку, я маю декілька слайдів, які стосуються індексів України та її позицій в загальних рейтингах. Хочу наголосити, що в цілому проблема корупції існує не лише в нашій країні. Насправді, структурований вплив на владу існує і в таких країнах, які пережили політичні конфлікти, військові конфлікти, як Косово. Як зазначає пан Байден на цьому слайді, навіть існує в таких розвинених країнах як Німеччина, які ми згадуємо і видаємо як еталон. Тому що нещодавно були заяви з приводу того, що пані канцлер надто лояльно відноситься до лобі, що стосується зеленої енергетики. Тож ця проблема глобальна, але, якщо подивитись на позицію України, за версією Transparency International, ми знаходимося на 130 з 168 місць найбільш корумпованих країн в світі. Якщо говорити у порівняннях, то ми знаходимося біля Коморських островів. Не дуже приємна позиція, але Transparency International виводить цей рейтинг із рейтингу економічної свободи, із рейтингу виконання прав людини, політичних прав, можливостей презентувати свою позицію і т.д.

Якщо говорити про інші рейтинги, то є ще рейтинг сприйняття корупції. Ми завжди кажемо, що корупція це проблема абстрактна, в ній абстрактно винна державна система. Це є такий мінус соціалістичного мислення щодо корупції. Абсолютно ні, ми маємо бути відвертими, що у нас індекси сприйняття корупції теж дуже низькі. Ми на всіх рівнях комунікації (і побутової комунікації, і політичної комунікації) знаходимося у процесі сприйняття корупції як абсолютно звичної справи. Подивіться на динаміку: в цілому ми сприймали раніше корупцію (в тому числі в періоді набуття незалежності, до набуття незалежності) як деяку таку паплюжну річ, але зараз наше 130 місце говорить про те, що корупція це "окей" на всіх рівнях. Звернемося до так званого кумівства, або кумівського капіталізму, який з'їдає у нас 6,7% ВВП. Я нагадаю, що на проблему АТО, або війни (дивлячись, як цю позицію ви сприймаєте для себе) ми використовуємо 5% від ВВП нашої країни. Вище, ніж наше місце, а наше 5-е місце в так званому "Рейтингу кумівства" за версією The Economist, лише Росія, де 18% від ВВП – це ті втрати, які країна несе у зв'язку з корупційними відносинами. Відповідно, що ми будемо робити з цією ситуацією і які інституції зараз присутні. Ми зараз говоримо про НАБУ, про антикорупційну прокуратуру і, мабуть, ці приклади вам найбільш відомі. Але, якщо говорити, що я є представником бізнесу, а, припустимо, пані Севастьянова – представник влади, то ми в будь-якому випадку будемо комунікувати. Тут

визначається питання: чи має це бути, припустимо, кумівський капіталізм, або це має бути, припустимо, інституція Government Relations та лобіювання. Якими мають бути ці відносини? Як довести бізнесу, що вигідно працювати прозоро, що вигідно легально показувати доходи, що вигідно легально комунікувати з владою. Тому що це несе менше політичних ризиків. Ви можете потім кошти абсолютно спокійно виводити і так далі. Відповідно, про всі ці проблематики ми будемо говорити з нашими спікерами.

Це є пан Тілманн Хоппе, він є представником Німеччини і він є експертом Ради Європи з питань антикорупційної боротьби і з питань антикорупції. Девід Айрленд – представник Франції, звертаю вашу увагу на те, що він директор з розвитку міжнародного бізнесу, бізнес-асоціації боротьби з хабарництвом Trace International. Дуже цікава є діяльність цієї організації, вона є унікальна для свідомості українців і ми будемо про це сьогодні говорити.

Марк Уорт – феноменальний спікер для України, тому що він займається такою справою, про яку ми чули виключно з фільмів. Це є захист інформаторів. Хто такий інформатор в Україні досі незрозуміло і ми будемо сьогодні з паном Уортом розбиратися, він буде ділитися досвідом роботи в своїй організації Blue Print for Free Speech.

Пані Наталія Севостьянова більш знайома українцям, оскільки вона є першим заступником міністра юстиції України. Сьогодні будемо говорити з нею в тому числі про ті реформи, про ті зміни в системі державних закупівель і про ті плани, які є в міністерстві і в державних службовців щодо боротьби з корупцією.

Пан Давід Сакварелідзе. Теж представляти, мабуть, не варто. Всі його в Україні знають. Це є заступник генерального прокурора України, прокурор Одеської області, має надзвичайно багатий досвід саме практичної боротьби з корупцією в Грузії, що теж пережила розуміння пострадянського шоку і в тому числі пострадянського сприйняття.

Пан Йоханнес Шнітцер, представник Австрії. Він є виконавчим директором юридичної фірми Schnitzer Law. З ним також будемо говорити детальніше про проблему державних закупівель і про проблему прозорих відносин B2G.

Першим маю запитати пана Хоппе. Ви маєте досвід роботи в Міністерстві фінансів у Берліні. Ви працювали також в комітетах німецького парламенту, тобто Ви абсолютно чітко розумієте, які інституції антикорупційних законів існують в ЄС в цілому, бо зараз Ви працюєте в раді Європи, або в кожній країні зокрема. Які Ваші поради

стосовно того як, в якій мірі і що потрібно робити Україні, щоб ми все ж перейшли від дискусій на ток-шоу про корупцію до реальних інституційних змін.

Тілман Хоппе:

По-перше, я хотів би сказати наступне: я з великою цікавістю послухав Вашу презентацію. Ви говорили про індекси, де Україна на 50-у місці чи на 2-у місці, там і тут, і по різних рейтингах, на різних позиціях. І ці індекси дійсно дуже важливі, що з точки зору політики та економіки, корисно. Але вони не розказують історії про корупцію. Вони позбавляють корупцію людського обличчя. Я говорив з українським прокурором декілька тижнів тому і вона відкрила справу проти лікаря. До цього лікаря прийшла жінка з хворою дитиною. Вона хотіла, щоб лікар її вилікував, а лікар попросив хабара. І от ця жінка пішла геть зі своєю хворою дитиною із лікарні. І от прокурор мені сказала: «От ці всі обговорення про велику корупцію, про малі випадки корупції, про політичну корупцію, ці індекси сприйняття корупції...» Каже: «Ну нічого я не розумію». Але для мене всі ці випадки – це величезна корупція. Цей інцидент із цією мамою – це також велика корупція. Я говорю від імені Ради Європи. Це не економічна організація, вона не стосується спільного ринку іноземних інвестицій. Це організація, яка дбає про права людини. Власне, випадок корупції – це порушення прав людини, в кожному випадку. Ми працюємо більше десяти років в Україні і ми підтримували зусилля запровадити реформи, які ведуть до боротьби з корупцією декількох урядів України. Я сподіваюсь, що, зрештою, зміни придуть в український ландшафт.

Модератор:

Ви говорили про якісь типові випадки корупції, тому що ці випадки є, і в лікарнях, і в школах. Власне, в нашому пострадянському менталітеті це абсолютно сприймається. Як Ви вважаєте, це соціальна чи політична проблема, корупція в Україні?

Тілман Хоппе:

Я гадаю, що вона і те, і інше, я тут і різниці-то не бачу. Політична? Ви маєте на увазі тих людей, які знаходяться при владі і вони гноблять людей, які працюють на підприємствах? У нас є представник Грузії тут. Вони розказують нам свою історію успіху. Грузія також пострадянська країна, але в них була така історія успіху. Їм все ж вдалося подолати

корупцію в поліції за декілька тижнів. Ви можете зрозуміти, як це їм вдалося? Яким вони секретом володіли? Я думаю, що в Україні ви все ще боретеся з корупцією в поліції. Я не певен, чи це, власне, особливість пострадянського менталітету.

Модератор:

Кажуть, що люди, в основному, розуміють, що корупція – це проблема. Але коли ви читаєте інші відомості із фокус-груп, із опитувань, то кажуть, що ті люди, ті 60%, що казали, що вони проти корупції. Але потім з'ясовується, що вони розуміють, що вони будуть давати хабарі в лікарнях, вони будуть платити поліцейським, вони будуть платити хабарі представникам інших установ. Знаєте, просто незрозуміло політикам, як помінати цей менталітет, як помінати інститути та започаткувати діалог між простою людиною і людям, які працюють в лікарні. Може, нам треба, щоб ці люди, які працюють у лікарні були більш освіченими? Але нам треба фінансувати реформи в галузі охорони здоров'я, тому що люди, які працюють в системі охорони здоров'я, отримують 100, 200 доларів, цього недостатньо в плані їхньої платні.

Тіламн Хоппе:

Я не думаю, що боротьба з корупцією, це щось таке... Я думаю, це повідомлення, в яке корумповані люди хочуть, щоб ми вірили, що тут є таке опитування, такі дискусії, таке дослідження і, можливо, у нас буде одна антикорупційна установа, або їх буде 3-5, або ще один комітет треба заснувати. І, врешті-решт, це досить нескладно зробити, це досить легко зробити. І того, хто намагається це ускладнити, а фактично, багато людей намагаються це ускладнити, думаю, намагаються зробити це навмисно.

Я бачив, що така ситуація не лише в Україні, а і в багатьох інших країнах. Якщо ми подивимось, наприклад, на Грузію. Так, поліція була корумпована, що робити? Дуже просте рішення. Вони розробили його за один тиждень. По-перше, необхідно всіх звільнити і набрати тих нових, які можуть виконувати цю роботу. Ми посилаємо в поліцію спеціальних прихованих агентів, які намагаються виявити ці випадки. В Грузії це працювало. Я не кажу, що це буде однозначно працювати в Україні, я не кажу зовсім, що це узгоджується з Конвенцією прав людини, але це працювало. Це саме стосується освітнього сектору. Ви знаєте, що освітній сектор був дуже корумпований. Вони зробили його прозорим за допомогою того, що запровадили спеціальні заходи безпеки, зробили

екзамени публічними. Загалом, можемо сказати, що ми боремось проти жахливого паразита, який вам протистоїть. І ці індекси не показують вам обличчя цих корумпованих людей. Вони дійсно жахливі, вони дійсно страшні, але це не лише єдине, що ускладнює нашу роботу. Вони знають, як зробити це складним, як зробити це так, щоб усі ці речі складно відбувались в парламенті та інших установах.

Модератор:

Тобто, інакшими словами, ми говоримо про якість політичного розуму, розвиток демократії від політики як такої до справжніх рішень, справжніх стратегій, до справжньої антикорупційної боротьби в Україні.

Тілман Хоппе:

Я не зовсім зрозумів питання.

Модератор:

Ну, наприклад, зараз у нас нема реальних політик, реальних стратегій, реальних тактик, які би працювали. Я точно знаю, що більшість політичних сил в Україні не займаються аналітичною роботою щодо корупцію. Вони не пишуть реальних антикорупційних програм. Вони займаються піар-повідомленнями, вони тестують їх на фокус-групах і так далі. Ми говоримо не про стратегії і тактики, ми говоримо про політику, так звану погану політику в чистому вигляді. Яка головна відмінність з цього погляду між Україною та іншими країнами Східної Європи. Ви розумієтеся в програмах Східної Європи, наприклад, з погляду Ради Європи.

Тілман Хоппе:

Я не зовсім зацікавлений в таких програмах і планах. Більшість антикорупційних стратегій, які я бачив, це папери, це документи, така ж сама ситуація у всіх країнах. Як правило, ви готуєте таку стратегію. Відбуваються дебати, проходять роки і вже час готувати нову стратегію. Я не бачу конкретного впливу таких стратегій на практиці. Якщо ми говоримо про конкретні речі, давайте поговоримо про декларацію майна, декларацію активів. Електронна система, яка була упроваджена в Україні недавно – оце конкретний крок. Необхідно забезпечити, щоб цей крок був ефективним і щоб люди підтверджували ті дані, які вони показували, і щоб правоохоронні органи притягували людей до відповідальності за порушення. Я абсолютно вірю в цей інструмент, я

вірю, що він ефективний і той факт, що багато політичних сил в Україні дуже потужно намагались саботувати провадження такої системи, говорить про її ефективність. І мені подобається, що ці люди бояться впровадження такої системи. Ми говоримо про відповідальність корпорацій. Вже протягом багатьох років це був довгий і болісний процес – забезпечити корпоративну відповідальність, щоб велика корпорація, велика компанія несла відповідальність за підкуп своїх працівників або за спробу, за намагання дачі хабара. Ми маємо переконатись, що правоохоронні органи працюють належним чином, щоб були винесені вироки проти таких великих компаній, які намагаються дати хабара, і тоді, коли це відбудеться, я вип'ю за Україну шампанського.

Я не хочу зараз говорити про стратегії. Стратегії важливі, це частини стандартів, це дотримання усіх належних правил, але, повертаючись до прикладу Грузії, інших країн, Естонії, наприклад, де все відбулося дуже добре, їх стратегія, фактично, була на одну сторінку, де було визначено декілька головних цілей. Наприклад, ми викорінюємо корупцію в освіті за 1 рік. І їм вдалося це зробити. А в деяких країнах це просто стоси документів. І, як з самого початку я вже казав, ці країни намагаються ускладнити, хоча, насправді, ця система не є складною.

Модератор:

Тобто, якщо ми говоримо про певні тактичні речі, які можуть стати корисними. Що Ви думаєте про наші антикорупційні установи, зокрема Антикорупційне бюро, або нові антикорупційні суди? Тобто що Ви думаєте про подібні інституції? Оскільки, наприклад, гватемальський досвід говорить про те, що у них створені абсолютно інші установи і вони більше працюють з американським урядом, з європейськими консультантами. Відповідно, вони дійсно відчувають на собі іноземний тиск. Ми відчуваємо тиск іноземних консультантів на гватемальський уряд. В Україні гібридна версія, ми говоримо про співпрацю з Америкою, ми говоримо про антикорупційних консультантів з ЄС, але, тим не менш, ми намагаємось іти своїм шляхом в цій сфері.

Тілман Хоппе:

Приклад Гватемали цікавий, але, чесно кажучи, я не вірю в установи, я вірю в людей, які виконують свою роботу, і, це може бути одна установа в одній країні, може бути одна інституція в іншій країні, яка буде працювати або не буде працювати і РЄ організовує тренінги для

антикорупційного бюро в Україні і мені було дуже приємно бачити нових, молодих, свіжих і чесних людей, які дійсно хочуть запровадити зміни. І це мене позитивно вразило. В минулому я працював з людьми, я бачив їхні обличчя, я бачив, що вони розчаровані, що вони не хочуть це робити і я ніяк не міг зрозуміти, по якій стороні барикад стоять ці люди. Зараз я цього не бачу, я бачу, що ці люди дійсно змінять ситуацію на краще.

Модератор:

Друге питання буде Девіду Айрленду. Він працює на організацію, яка називається Trace International. Ця організація співпрацює з глобальною мозковою групою, такою робочою групою. Це дійсно величезна група, яка забезпечує соціально-аналітичну діяльність. Він працює в багатонаціональних компаніях, він розуміє позицію виконавчих директорів і як вони сприймають антикорупційні стратегії в їхніх компаніях, і як вони розуміють відносини між бізнесом і урядом в плані корупції. Я знаю, що Ви працюєте в Канаді. Як вони сприймають корупцію на нових ринках, що з'являються, зокрема в Латинській Америці і Західній Африці? Розкажіть нам, будь ласка, про Вашу роботу і розкажіть нам про ефективні протикорупційні рішення, з якими Ви зустрічалися у Вашій практиці.

Девід Айрленд:

Я не буду говорити про корупцію в українському контексті. Я хочу сказати, що зараз існує величезний скептицизм і, скажемо так, величезне протистояння. Ви знаєте, є думка, що корупція завжди присутня і ми її ніколи не зможемо позбавитись, але я хочу сказати Вам, що на прикладі деяких країн ми можемо бачити, що корупцію дійсно можна викоринити і сподіватимемось, що така ситуація буде і в Україні.

Модератор:

Закони проти хабара. Що вони забороняють, який вплив цих законів, що означає дотримання цих законів? Зокрема що можуть зробити українські компанії?

Девід Айрленд:

Закони в більшості країн на сьогодні забороняють дачу хабара закордонним держслужбовцям. В деяких компаніях заборонено давати хабара усім службовцям, але, в принципі, у всіх країнах заборонено давати хабара держслужбовцям за отримання певних переваг. Тобто

хбар визначається як надання чогось цінного, коли ви даєте це прямо або непрямо держслужбовцю. В різних країнах визначення держслужбовця може бути різним, але є одна спільна мета. Ця антикорупційна битва ведеться США з часу антикорупційного акту, який був упроваджений у 1977 році. До 2014 року в США викрили більше компаній і окремих осіб, ніж всі інші країни світу взяті разом. З 2015 року вже зараз ми бачимо більше таких вироків поза межами США. Америка відіграла роль такого світового поліцейського і зараз ми бачимо, що ситуація міняється, ми готові поділитись нашим досвідом і нашою інформацією з іншими представниками Організації економічної співпраці та розвитку в своїй конвенції, яка була підписана в 1999 році 45 членами. До речі, цю конвенцію підписали Росія, Болгарія, ПАР, Аргентина і Бразилія. Тут необхідно зрозуміти, як її застосовувати. На сьогодні 17 країн вже застосовують цю конвенцію і там було засуджено 361 особа і 126 компаній. Ми бачимо, що не так багато людей і не так багато компаній, але основне повідомлення є зрозумілим. Зараз дотримання цієї конвенції сприймається дуже серйозно. Де хбарі відбуваються найбільш часто – це в сфері держзакупівель. Як правило, хбар дається третьою стороною, як правило це відбувається в країнах високого ризику і в секторах високого ризику. Можемо сказати, що ті, хто відповідають за провадження цієї конвенції, мають обмежені ресурси, вони також наражаються на певні ризики і ці ризики постійно повторюються. Катерина говорила про сприйняття корупції і про мою організацію. Моя організація дійсно працює з мультинаціональними корпораціями і ми говоримо про ризик дачі хабара особливо в корпораціях.

В нашому рейтингу Україна займає 64-е місце. Найкращий результат має Нова Зеландія, 20-й, а найгірший – Нігерія, на 97 місці. Тобто ми бачимо, що Україна знаходиться десь посередині. Є більше країн, які набагато більш корумповані, але є й такі країни, які не такі корумповані, як Україна. Ми маємо зрозуміти, що корупція не є певним феноменом, який постійно відбувається в країнах. От приклад такий. Між державними службовцями і в інших сферах є певні країни, які мають закони проти дачі хабара, але вони не упроваджуються. Ми також можемо говорити про роль громадянського суспільства, яку воно відіграє, роль преси.

Що важливо зрозуміти тут. Країни починають більше впроваджувати це законодавство, підвищувати штрафи, покарання і це абсолютно очевидно з 2015 року. Також, поведінка змінилася. Є дуже багато

кампаній: проти куріння, проти забруднення довкілля. От пам'ятаєте, десь почали боротись з курінням в публічних місцях. І дійсно, дуже зменшилась кількість людей, які палять у суспільних місцях. Тут дуже важливим є впровадження, виконання цього законодавства. Звичайно, треба підсилювати міжнародне співробітництво. От подивіться, FIFA, це, так би мовити, прекрасний приклад. Багато років там процвітала корупція. А зараз, через те, що швейцарці, американці, інші офіційні особи почали співпрацювати в плані боротьби з корупцією в FIFA, і, в принципі, вони зараз уже готові притягнути до відповідальності керівників цієї організації.

Звичайно, треба підвищувати покарання за корупцію, штрафи. Наприклад, були виставлені рахунки великим корпораціям, це величезні суми штрафів. Зараз американський і нідерландський уряд хоче оштрафувати шведську телекомунікаційну компанію на декілька десятків мільярдів. І, звичайно, Volkswagen, наприклад. Вони зараз зайняті тим, що мають відновлювати довіру до своєї марки. Вони будуть відволікати величезні ресурси від розвитку своєї компанії, оскільки їм треба оплатити штрафи та заплатити за покращення іміджу своєї компанії.

В США також було звернено увагу на покарання окремих осіб, індивідуально. Звичайно, ми підвищили ці штрафи, покарання, і звичайно, ми співпрацюємо з міжнародними організаціями. Багатонаціональні компанії дуже серйозно ставляться до необхідності виконувати антикорупційне законодавство.

Модератор:

А що ж роблять компанії для того, щоби таких ризиків уникнути? Яким чином забезпечити таку ситуацію, щоб голова компанії не потрапив до в'язниці через порушення цих правил своїми співробітниками? Що намагаються зробити ці компанії для того, щоб уникнути таких неприємностей. Це дуже важливо для українських компаній, які співпрацюють з такими багатонаціональними компаніями. Як вони мають працювати? Яким чином?

Девід Айрленд:

Знаєте, вам важко буде поміняти розмір цих ризиків, оскільки Україна має досить погані рейтинги в питаннях присутності корупції в країні. А також ризики, які пов'язані із довірою. Хто ваші споживачі? Може, ви в компанії знаходитесь? Ваш бізнес в основному проводиться в компанії

з великими ризиками. Треба дивитися, яким чином ця компанія працює з урядом, чи сидять члени уряду в раді директорів цієї компанії.

Що стосується секторальних ризиків, чи ця компанія працює, скажімо, в галузі високих ризиків, це, наприклад, гірничодобувна промисловість, чи щось таке, чи телекомунікації, де дуже важко отримати ліцензії без урядів, чи вони платять за ці ліцензії уряду, чи за концесії на отримання розробки газових родовищ, чи якихось гірничодобувної промисловості. Наскільки добре ви знаєте ці компанії, чи ви слідкуєте за ними, скажімо, 30 років з ними співпрацюєте, чи ви на минулому тижні лише почали співпрацювати з ними. Я гадаю, що недотримання такого законодавства – це дуже серйозне попередження кожній компанії. Якщо ви подаєте свої документи на тендер великої якоїсь компанії, чи невеличкої компанії в, скажімо, країнах ЄС, вимоги до виконання цього антикорупційного законодавства дуже серйозні. Ці компанії починають розслідування вашої компанії, якщо вони збираються з вами співпрацювати. Вони це роблять узгоджено з факторами ризику: чи, може, ризики настільки високі, що краще співпрацювати з іншою компанією, в іншій країні, там, де репутація у компанії і у країні краща, і ризики нижчі. І, дивляться, що, може, навіть якісь компанії засудили керівників цієї компанії за подібні речі. Тоді з такою компанією ніхто не хоче мати справу.

Такі дослідження – це дуже важливий інструмент. Це такий опитувальник. Якщо я представляю якусь багатонаціональну корпорацію, хочу зробити якусь там інвестицію в Україну, чи купити українську компанію, то я таке дослідження проводжу. Я збираю інформацію про цю компанію і дивлюсь на всі оці чинники, і на ризик країни. Дійсно, в Україні такі ризики високі, але це сектор не такий високоризикований. Скажімо, компанія вже багато років працює. Ми знаємо власників, ми перевіряємо цих власників, перевіряємо, чи вони пов'язані з урядом, чи вони є споживачами продукції державних підприємств і таке інше. Моя компанія робить оцінку ризиків. Ви, як український постачальник чи бізнес-партнер, дивитися, чи можна впоратися з цими ризиками. Звичайно, що ризик великий, що урядовці будуть просити платити хабарі, але компанія може з цим впоратися і уникнути цього. Тобто, на це треба дуже серйозно дивитися, коли ви оцінюєте компанію для співпраці чи придбання. Отакий процес оцінки існує, він дуже глибокий.

Ми також дивимося на те, хто володіє цією компанією. Це дуже складно. Якщо структура власності дуже складна, то, дійсно, дуже важко

встановити, хто є власником цієї компанії. Згадайте панамські документи, які були розсекречені. Тут ви бачите, як складно зрозуміти, хто дійсно є власником цієї компанії. Також ми провадимо дослідження щодо власників компанії. Де ця компанія працює, в яких галузях вона працює, в яких секторах. Ми знайомимося з літературою про цю компанію, як вона працювала протягом певного періоду часу, фінансову інформацію перевіряють з банками, дивимося на міжнародні бази даних, чи є якісь попередження, оці червоні прапорці. Є дуже багато баз даних по всьому світу. Вони дуже великі, вони дуже точні. Там ми дивимося на економічні санкції, бо будь-яка компанія в Україні, в Росії може бути під економічними санкціями. Також аналізують тих людей, які займаються політикою і беруть участь в управлінні компанією. Треба перевіряти ці компанії. Потім ми пишемо звіти про це і ці звіти ми можемо надати. Ми даємо цей звіт багатонаціональній компанії, якщо вони подивляться на звіт про українську компанію, там можуть бути оці попередження, червоні прапорці. Вони не будуть з цією компанією обговорювати ці червоні прапорці. Вони просто повинні розуміти, які тут можуть бути для них ризики. Вони можуть виключити українську компанію із переліку тих, які їх цікавлять. Вони кажуть, що ризики такі величезні, що навіть не хочемо з цим працювати, бо ризики тут надто високі. Дуже важливо зараз для компанії, коли вони подають свої заявки на контракти з міжнародними компаніями, з багатонаціональними компаніями. Вони самі повинні розуміти, які там можуть бути попередження, оті червоні прапорці. Може, там буде і неправдива інформація, може, іноді журналісти пишуть щось погане про власника чи керівника цієї компанії, чи, може, якесь кримінальне розслідування чи судова справа, яка вже роками іде і власники просто не можуть довести, що вони не винні в суді. Ви повинні розуміти, чому ці червоні прапорці були виставлені при аналізі вашої компанії. Їх треба пояснювати, чому саме такі занепокоєння існують. Якщо у вас є звіти, якщо у вас на веб-сайті компанії виставлена політика стосовно боротьби з хабарами, то ви вчите своїх співробітників, яким чином цього не робити, яким чином виконувати ці законодавства. Ви можете поговорити з вашими потенційними партнерами. Ви активно повинні це робити, самі повинні це робити. Але для цього потрібно самим розуміти всі ці питання і важливість цих питань. Пані Катерина – скажімо, що ви є дочкою міністра якогось, який сидить там у міністерстві. Тоді ми певні, що тут нема таких високих ризиків отримання хабара. Ми маємо управляти цими ризиками. Виконання законодавства базується на оцінці ризиків,

треба знати, які питання цікавлять ці корпорації, і бізнес-партнерів, і управлінський персонал. Вони провадять розслідування і провадять оцінку, чи можна з цією компанією в майбутньому мати справу.

Модератор:

Тому що багато саме українських компаній зараз хоче виходити у світ і хоче працювати з контрагентами на заході, тому ці речі надзвичайно важливі. Ми надали можливість містеру Айрленду трошки більше про це розповісти. Зараз буду представляти пана Марка Уорта. Він займається інноваційною для України річчю. Це захист прав інформаторів. Ми розуміємо, що в Україні, в багатьох пострадянських країнах, інформатор сприймається як, є таке сленгове слово, стукач. В нас є таке соціальне розуміння і, відповідно, від нього відмовитися нам складно. Пане Уорт, у нас всіх виникає питання, хто такий інформатор, які можуть бути, припустимо інформатори в Україні і чим відрізняється громадський активіст від інформатора. Ви протягом 30 років займалися громадською активністю, і робили цікаві публікації, і потім були лобістом захисту прав інформаторів. В чому різниця і як цей феномен може існувати в Україні.

Марк Уорт:

Вийшов такий голлівудський фільм нещодавно, про одного молодого чоловіка. Це, по-моєму, про Сноудена фільм. Він розсекретив багато документів, які до глобальної кризи могли навіть призвести. Але, коли ми думаємо про Едварда Сноудена, 99,999% це не Сноуден. Ви питали, яка різниця між активістом і інформатором. Знаєте, інформатор – це людина, яка постійно працює в якомусь готелі, це не активіст громадський, який в міністерстві працює, чи в якійсь водопостачальній компанії, чи, може, навіть в корпорації. Коли він може якось побачити електронного листа, чи з принтера якийсь документ побачив, що хтось там із комітету аудиту чи фінансового відділу щось не те робить. І ця людина каже: "О Боже! Ми ж гроші уряду, держави крадемо, чи ми забруднюємо наше середовище, чи, може, якась є отрута в молоці, що ж мені робити, коли я про це дізнався»?

Я працюю з деякими неурядовими організаціями щодо розробки законодавства щодо захисту інформаторів, ми це робимо в 40-ка країнах світу. Я провів невелике дослідження ЗМІ, я не зовсім знайшов класичні випадки інформаторства в Україні, хоча, я думаю, у вас є такі інформатори. Ми просто не знаємо про якісь конкретні випадки, не знаємо про них настільки, щоб ми могли говорити про певне

занепокоєння або страхи тих людей, які стикаються з корупцією або скандалами, які пов'язані зі здоров'ям людей або екологічними питаннями під час виконання своїх службових обов'язків. Я можу сказати вам, що Україні було б добре, якби вона прийняла закон щодо захисту інформаторів наперед, до тих випадків, коли людей звільнюють, їх залякують тощо. Я впевнений, що такі випадки були, що людей і залякують, і звільняють, і вбивають. Ми знаємо, що дуже багато журналістів було вбито, або вони зникли за нез'ясованих обставин протягом останніх років. Це, звісно, неприйнятна і дуже трагічна ситуація. Хочу привести приклад Чорногорії, це не дуже далеко від України. Можу сказати, що ця країна не має культури інформування, вони прийняли закон про захист інформаторів у 2014 році для того, щоб захистити працівників, яким погрожують, у випадках, коли вони повідомляють про корупцію або якусь неправильну поведінку, або про скандали. Вони повідомляють про це внутрішнім органам, чи зовнішнім регуляторам. Був один з інформаторів, який працював в готелі. Ця людина повідомила про невідповідні державні витрати. Цю жінку звільнили. Вона хотіла отримати свою роботу назад. І реально, за 1 ніч інформування стало досить популярним в Чорногорії. Були створені цілі шоу, про це були публікації в газетах і журналах, була створена коаліція неурядових організацій та журналістів в Східній Європі. Вона була створена минулого року. Одна з організацій веде кампанію за поновлення цієї людини на роботу.

З того часу надходила інформація про нові випадки, тобто з'явилися нові інформатори. Вони використовують цей закон як захист, щоб їх не звільнили. Ми бачимо свого роду революцію, ми бачимо, що цей закон працює в Чорногорії. Ми можемо використовувати закон, щоб захищати себе від звільнення.

Подивіться, на скільки просунувся захист інформаторів. Ви знаєте, що було прийнято близько 25 таких законів з 2010 року по всьому світу. Я допомагаю писати такі закони. Зокрема, зараз я працюю з Молдовою, з антикорупційним центром у Молдові. Зараз багато країн пропонують прийняття таких законів, ми допомагаємо підготувати їм такі закони. В деяких країнах ми працюємо з Міністерством юстиції, з неурядовими організаціями, з парламентами, тобто ми намагаємося зробити все, щоб допомогти таким людям як Джуліано Ассанджу, Едварду Сноудену та іншим. Ви знаєте, можна сказати, що інформаторство – це велика мережа. Ви знаєте про Джуліано Ассанджа, але, незалежно від того, що ви думаєте про цих людей, чи про їх методи, інформаторство – це

загальний термін, який всім відомий. Не знаю, як це звучить українською.

Думаю, кожна країна має прийняти закон про захист інформаторів. Повинні бути спеціальні підрозділи із захисту ЗМІ, із захисту інформаторів. Відповідаючи на питання Катерини: я не є таким інформатором. Я не розкриваю якусь внутрішню інформацію. Якщо би мій бос вкрав гроші, тоді так, я став би інформатором. Інформатор – це інсайдер, який отримав інформацію про корупцію, про якийсь скандал, про небезпечні стосунки або поведінку на робочому місці.

Модератор:

Дуже цікаво, оскільки, наприклад, в Україні є досить потужні рухи в цьому напрямку. Вони з'явилися після Майдану. Часто чуємо запитання: для чого ці рухи? Журналісти проводять свої журналістські розслідування про корупцію в Україні та роблять певні активні кроки, зокрема вдаються до певних дій і кампаній. Отже, ці активісти, про яких я говорю, їх можна назвати інформаторами, чи вони все ж є виключно активістами?

Марк Уорт:

Як я вже сказав, інформатор – це дуже широкий термін. Я зараз не хочу вдаватись в технічні аспекти. Загалом, інформатор – це будь-яка людина, яка розкриває, повідомляє, оприлюднює якусь інформацію. Вона відкриває банку і з неї вилазять черв'яки. Наприклад, людина, яка повідомила про скандал з викидами, це був науковець, який не працював в компанії Volkswagen. Але його все одно назвали інформатором, хоча він не працював в компанії.

Модератор:

Таке питання спочатку, перехідне. Скажіть, за Вашим відчуттям як людини, яка працює в вищих ешелонах виконавчої влади, чи готові взагалі українці до такого рівня дискусії? Чи готові ми говорити про права людини, яка надає певну негативну інформацію зсередини компанії. Чи готові ми говорити про внутрішню етику роботи в компанії. Ми знаємо, що там теж є свої корупційні відносини і це сприймається нормально. Наскільки ментально ми зараз на правильному шляху, за Вашими відчуттями.

Наталія Севостьянова:

Так, ми готові до цієї дискусії. Ми вже працюємо над цією дискусією протягом двох років. Ми почали розробляти антикорупційне законодавство в 2014 році. Завдяки оцим революційним настроям зараз дуже багато членів парламенту шкодують, що не прочитали той закон, який був прийнятий два роки тому. Коли ми вже впровадили таке законодавство, ми вже не можемо відступити назад. У нас зараз є інформатори, у нас є спеціальна кнопка, яку можна натиснути і спеціальний антикорупційний відділ буде захищати Вас як інформатора. Зараз готується закон про захист інформаторів. Члени парламенту іноді висувають пропозицію, що, можливо, таким людям потрібно платити за повідомлення про випадки корупції, тобто це має бути певний відсоток від суми.

Звичайно, зараз ведуться дискусії. Зараз у нас є два шляхи боротьби з корупцією в Україні. Перший – нові антикорупційні органи, установи. Їх досить багато, Ви можете запитати, чим вони займаються. Я можу сказати, що ми дійсно мали план, ми аналізували, як вони мають працювати. Національна агенція з попередження корупції також є однією з установ, коли ми говоримо про електронну декларацію майна. Але найголовніше завдання цих установ – контролювати фінанси політичних партій, тобто ми не говоримо лише про фінансове становище лише тих партій, які пройшли певний процентний бар'єр. Ми намагаємося слідкувати, звідки з'явилися ці гроші. Думаю, на наступних виборах ми відчуємо результат роботи цих установ. Також ми говоримо про прокурорські органи, які продовжують працювати над виявленими випадками корупції. Антикорупційний суд – це новинка. Це новий аспект, який з'явився в законодавстві і ми будемо продовжувати дискусію в цьому напрямку. З моєї точки зору боротьба з корупцією повинна починатися з міністерств, всередині міністерств, оскільки ми підготували ці програми для антикорупційних агенцій і необхідно мати час, щоб вивчити, як ці органи мають працювати. Ми також маємо говорити про те, хто винен.

Коли я прийшла працювати в міністерство, десь в березні 2014-го, якраз після Революції гідності, до того я працювала в комерційній сфері, потім перейшла працювати в уряд. На той час у нас було понад 40.000 людей, які працювали в Міністерстві юстиції по всій країні. Звичайно, їх неможливо контролювати, щоби хтось не взяв десь якогось хабара. Ми мали розуміти, що нам потрібно змінити політику, нам треба змінити законодавство, тобто регуляторні положення.

Першим кроком було впровадження електронних послуг в рамках нашого міністерства. Тобто реєстрація майна, реєстрація підприємства, компанії, щоб ви не мали безпосереднього контакту з бюрократом, з чиновником. Ви можете зареєструвати компанію з дому, працюючи онлайн, ви можете сплатити всі необхідні тарифи онлайн та щоб ця система працювала 24 години. Наступним кроком було відкриття всіх реєстрів. В парламенті також був великий скандал навколо цього, оскільки там є інформація стосовно того хто де живе, тобто це приватна інформація. Ми одна з тих країн, які вже мають такі відкриті реєстри і ці реєстри відкриті як для журналістів, так і для громадськості. Це також було великим кроком в антикорупційній кампанії. Наступний крок, з нашого боку стосувався демонополізації та децентралізації наших функцій, оскільки, якщо в нас є одна людина, яка приймає рішення про реєстрацію або за відмову в реєстрації компанії, то ця людина, звісно, думає, що вона є дуже важливою, вона має право не відповідати вам, вона може очікувати, що ви принесете їй хабар. Але якщо в нас є декілька установ, які виконують ту ж саму функцію. Якщо від вас вимагають хабара в одній установі, ви можете піти в іншу. Ми зараз говоримо про децентралізовану реєстрацію, оскільки це одна з найкорумпованіших сфер в нашому міністерстві. Ми хочемо передати ці повноваження місцевим органам, зокрема нотаріатам і зараз ми бачимо, що навіть є конкуренція, хто буде надавати кращі послуги, оскільки вони матимуть певні джерела доходів за ці послуги. Також ми говоримо про забезпечення виконання рішень домашніх судів. Ми бачимо, що законодавство почало працювати, і що ми будемо мати не лише державних судових розпорядників, а будемо мати і приватних, буде можливість вибрати, з ким ви хочете працювати. Основний елемент антикорупційної системи – реформа судової системи. Без чесних судів ми ніколи не зможемо досягнути якихось результатів в антикорупційній кампанії.

Ми жартували колегами, що антикорупційна боротьба в Україні нагадує нам рибальство на каналі Discovery. Виловлюєте велику рибу, показуєте її всім і випускаєте, оскільки рішення судів не впроваджувались на практиці. Судова реформа відбувається, ми вже бачимо як вона почала працювати. Ми ще не оголосили конкурс на новий верховний суд, але приблизно 30% всіх суддів вже не хочуть брати участь в такому конкурсі, оскільки вони не готові показати свої декларації, вони не готові пояснювати 15 квартир в центрі міста, 10 машин або ще якусь подібну інформацію. Ми сподіваємося, що ця реформа буде успішною,

ми дуже позитивно на це розраховуємо і я сподіваюсь, що через рік ми побачимо такі судові рішення, впровадження судових рішень. Ми також будемо говорити про реформу пенітенціарної системи. Ми будемо нову в'язницю біля Києва, і ми будемо сподіватись, що це буде пов'язано із впровадженням цих рішень проти корупції.

Модератор:

Давид, господин Хоппе говорил о неких успешных тактических решениях, что надо действовать непосредственно вполне конкретно. По Вашему мнению, по мнению практика, опыт каких стран был бы наиболее применим для Украины, кто же будет вот таким украинским Ли Куан Ю, будет ли он, или это коллективный Ли Куан Ю. Какое может быть решение, очень хотелось бы видеть не только положительные стороны, а и стороны негативные, потому что все мы не являемся людьми в розовых очках и понимаем, что там, где есть плюсы, есть и минусы.

Давид Сакварелідзе:

В первую очередь, наверно, предыдущий вопрос касался того, насколько сегодня Украина готова к таким дискуссиям. Думаю, Украина устала уже от таких дискуссий. Согласен с первым коллегой, который сказал, что нельзя бесконечно писать какие-то труды или рапорты об антикоррупционной стратегии Украины. Если взять десятилетиями накопившиеся антикоррупционные стратегии, наверно, это зиму мы точно переживем, топливо у нас будет, если жечь все эти документы. Наверно, у нас тонны таких документов. Так было и в других странах, когда бесконечно кто-то приезжал и учил другие страны, как надо бороться с коррупцией. Я не согласен с тем утверждением, что это социальный феном. Это чисто политический феномен невезения. Никакого отношения к менталитету украинцев коррупция не имеет. Украинцы – не коррумпированный народ. Это не религия, это не мировоззрение, это склад мысли. Это невезение с политическими элитами, которые не могут или не хотят найти политического консенсуса. Просто договориться, наверно, четыре или три человека должны договориться, для того, чтобы пошла системная борьба против коррупции. Это главы государств, это президент, премьер-министр, генеральный прокурор и, наверно, какой-нибудь крутой представитель судебной власти или человек, который руководит судебной реформой. По крайней мере ответственный человек, тяжеловес политический,

который договорится, что мы готовы сегодня и заявляем о желании стать частью мировых учебников, политических, исторических учебников, а не частью Forbes. Поскольку Forbes меняется с года на год или с месяца на месяц, и рано или поздно вас, украинского миллиардера, наверняка чиновника, обгонит китаец, или мексиканец, или тайванец, поскольку рост экономики все же свое дело делает. Но мировая слава зависит от этого антикоррупционного консенсуса.

Так в чем заключается проблема? Майдан, на самом деле – это социальный протест украинцев против неправильной политической власти. Майдан – это антикоррупционная революция, самая большая антикоррупционная революция, наверно, в Европе за последние десятилетия. Народ собирается, он хорошо организуется. В украинцев есть уникальное качество самоорганизации, которое, думаю, всегда помогало и спасало это государство. Меняется власть, но не меняется бюрократия. Почему? Потому, что в бюрократии не оказывается лидеров, которые готовы идти на компромисс и политический консенсус. Получать больше удовольствия от строительства государства или продвижения, или от восстановления Украины, чем от вилл, яхт, оффшорных компаний, например, бриллиантов, Рейндж Роверов и так далее. В этом заключается вся проблема, очень элементарно. Я не согласен, что грузинский, или эстонский, или ирландский опыт применим в Украине. Украине нужен украинский опыт, который уже накопился и все прекрасно знают, как это надо делать. Никаких проблем нету. Это большой скачок, что мы имеем несколько новых органов, которые пока еще могут исполнять и выполнять функцию шоковой терапии. Имею в виду НАБУ.

НАБУ проводит шоковую терапию, было несколько шоковых дел, которые, пошли вопреки всем вертикалям власти. В чем заключается проблема: людей, которых сажают НАБУ не выпускают судьи, их выпускает политическая власть, которая звонит этим судьям с разных кабинетов и говорят, что судью Чауса, людей по ОПЗ надо выпустить под залог, потому, что они нам угодны в каких-то коррупционных моментах. Сам судья вряд ли пойдет сам против всей институции, против большого, крупного антикоррупционного органа.

Как это можно сделать? Конечно, мы можем бесконечно собираться на конференциях и искать технические решения политическим проблемам. Это уже заболевание у нас. Общество фрустрировано, общество после двух Майданов пытается снизу, сбоку, сверху пробиться в те государственные структуры, которые сами должны выполнять эту

функцию. Но, к сожалению, политическое руководство не имеет желания, не понимает, как это делать. Невозможно сбоку или снизу протолкнуть или прорваться, или заставить политическую элиту не зарабатывать, или идти против этой ментальности чиновника и разоблачить и похоронить в конце концов культ чиновника, если они того не хотят. Почему культ чиновника? Потому, что здесь большинство, наверно, представители бизнеса.

Что реально сегодня тревожит бизнес? Чиновнику надо поклоняться, его нужно бояться, и все инвесторы или крупные, или средние, или мелкие бизнесмены боятся больше чиновника, чем Путина, чем войны. Потому что, понимая, что даже если свое предприятие откроешь в Тернопольской области, которое никакого прямого отношения не имеет к зоне АТО, к тебе может с визитом прийти прокурор, судья, рейдер, какой-то человек связанный, с этими людьми, депутат народный, который называется случайно таким депутатом и так далее.

Там мы можем говорить о системности изменений. Поскольку НАБУ не может системно сломать коррупцию в Украине, если, конечно же, не произойдет какой-нибудь НАБУшный антимайдан. Если они заведут дела на очень близкий круг политической элиты, потом они дадут показания, потом это станет причиной импичмента и так далее. Это даст стимул политическим изменениям, как это произошло в Румынии, например. В Гватемале был создан антикоррупционный орган где и гватемальцев-то не было, к сожалению. ООН назначила и делегировала прокуроров и следователей в таком органе. У нас такого не надо делать. Здесь сидят люди, в том числе в этом зале, которые работали в прокуратуре и не брали взятки. Но вот мы говорили о так называемом институте информаторов. Не то чтоб государство сегодня не в состоянии защитить. Главного свидетеля и заявителя, например, по бриллиантовым прокурорам, вместе в прикуп еще и народного депутата начали рвать на части. Это человек, которого прокуратура просто рвала на части. Он пришел, написал заявление (это потерпевший) его начали рвать на части, на него завели столько уголовных дел, что просто представить себе невозможно, и по народному депутату тоже, который туда пришел и заявил, что вот там такое нарушение. Так что на все политическая воля.

Да, законы – это прекрасно. Мы можем поменять несколько законов, но систему выстраивают люди, которые потом должны как-то удерживать себя, чтоб система не разрушилась, продолжала прогресс и двигалась дальше. Я представлял прокуратуру в двух государствах, и в Украине, и

в Грузии. У нас накопился кое-какой опыт, который, в принципе, может быть кому-то интересен.

Как сделать, все-таки, чтоб работа правоохранительных органов соответствовала запросу общества. В первую очередь, надо начать с очищения, понять, что за люди, какими функциями они обладают, насколько они сегодня соответствуют нашим требованиям. Мы долго думали, например, как найти баланс между предыдущим генеральным прокурором, который был полностью ретроградным представителем постсоветской или советской системы прокуратуры и какими новыми новшествами. Как все же системно изменить прокуратуру, даже когда он сам не понимал и был противником кое-каких системных изменений. Мы пришли к выводу, что на сегодняшний день единственный способ, это поменять топовый менеджмент прокуратуры и завести туда профессионалов из вне системы. Многие говорят, что вот, это же профессионалы, и так далее. Такой профессионализм и опыт, 30-летний опыт, извините, постсоветского управления бизнес-процессом нам ни к чему сегодня. Против этого опыта сегодня выходили и собирались люди и выйдут еще Майданы, к сожалению. Нам нужны умные рискованные люди, которые понимают, что Украина может стать таким же успешным государством, как Польша, Венгрия, Словакия, Турция или Канада, например.

Систему меняют люди, систему невозможно поменять законами. Систему меняют люди, и этих людей надо запускать в эти системы, которые они будут менять. Сама система самоизменяться не будет. Ни в одном государстве такого не происходило. Судьи вдруг не собрались, или прокуроры, и не решили, что, вот, ребята, с сегодняшнего дня строго и принципиально решаем, что не будем брать взяток и будем наказывать тех, кто еще вчера завозили их к нам в кабинет. Ну не знаю, если Вы такую страну мне назовете, я принесу свои извинения. В Польше такого не происходило. В Польше была очень сильная политическая воля, политическая элита, которая провела реформы еще в 90-х годах. Там были очень серьезные реформы по дерегуляции, экономические реформы и антикоррупционные в том числе. Что касается повышения зарплаты и оптимизации персонала: если бизнес-процессы остаются неизменными в государстве, не имеет смысла, конечно, сокращать количество, так как они не будут отвечать той системе, в которой им придется работать. Привожу пример артиллерии: артиллерия обычно не видит, куда она стреляет. Процесс идет, тебе дают наводки, дают координаты и по координатам ведется конкретный

обстрел. Но там и идет процесс: кто-то подносит снаряды, кто-то руководит процессом, кто-то наводит, кто-то стреляет и так далее. Но если координаты ошибочные, то можно выстрелять всю амуницию в ненужное направление. Так сегодня стреляет украинская бюрократия, к сожалению. 70% работы стреляют в никуда. Но люди работают. Кто-то порядочно работает, не все берут взятки. Они работают, но не понимают, что эта функция сегодня абсолютно никакого отношения не имеет к современным вызовам государства или общества. Так же и в прокуратуре, например. Да, сегодня в прокуратуре работает где-то 13.000 работников. Но если их сократить и оставить организационный процесс, который сегодня есть, система просто станет, она развалится. Поэтому ее надо менять. И мы не исключение, у нас две руки, две ноги, хорошее образование, Украина проевропейское государство, и общество, по сути, и люди могут тут прекрасно и профессионально работать. Даже намного лучше, чем в других восточноевропейских государствах. Главное, поменять бизнес-процесс и ментальную модель этих постсоветских остатков: прокуратура, МВД, суды и так далее.

Что касается бизнеса, например, давление со стороны правоохранительных органов. Мы долго думали, и придумали очень политический, и менеджерский подход. Обыски и возбуждение уголовных производств обычно используется как способ шантажа бизнеса. Даже не обязательно кого-то сажать. Классическая схема работает следующим образом: заводится уголовное дело, заходят с обысками, выносят оттуда все, что возможно на дисках, на серверах или в бумажном виде. Потом идут торга: накладывается арест на счета компании, потом ведутся торги: сколько ты заплатишь за то, чтоб от тебя отвязались, чтоб как-то у тебя не возникал такой дискомфорт с правоохранительной системой. Можно проанализировать очень быстро, приостановить все действия следственные, например, по хозяйственным делам, чтоб кто-то искусственно не наращивал следственных действий и просто тупо закрыть все хозяйственные дела, по которым за последние 3 или 4 месяца не проводилось никаких следственных действий. Которые просто лежат и ждут, пока за них кто-то позвонит, заплатит и так далее. Думаю, такое решение даст позитивный импульс бизнесу и откроет определенный диалог, коммуникацию с представителями в хозяйственной сфере. Что касается других инструментов. В Украине, к сожалению, что касается коррупции, не работает система сделки признания вины по коррупционным преступлениям, она работает только по менее тяжким преступлениям.

Коллега рассказывал пример о коррупции в медицинской сфере. Когда врач берет взятку? Почему врач берет взятку? Потому что у нас здравоохранение считается бесплатным, но по определению все знают, что оно не бесплатное. И врачи выживают сами, потому что система не выстроена по-правильному, и пациенту придется им платить. Мы сами проходили этот этап, я сам из семьи врачей, поверьте мне, что не любят и не восхищаются, когда ему в карман засовывают деньги. Это не врачебный подход. И мы в этом плане находимся в каменной сфере. Там тоже нужен системный подход, но зачем такое дело таскать по 3-4 инстанциям, если можно закрыть сделкой о признании вины, например. Применить условный срок или какое-нибудь другое наказание, или штраф, или реальный срок и так далее.

Почему у нас нет, например, системы мотивации, когда нижестоящий чиновник или посредник берет взятку, отдает потом вышестоящему или чиновнику, или своему куму, или двоюродному брату. Прокурору сегодня нечего предложить в такой ситуации. Прокурор ему рассказывает: «За содеянное тобою преступление ты получишь 6 лет тюремного срока, или 7 лет. Если ты будешь сотрудничать, ты получишь 5, может быть, и то, ниже опуститься мы не можем, и то надо ждать, пока судья решит, какую меру наказания для тебя использовать». Конечно, на это никто не согласится.

Сегодня во всех цивилизованных странах, здесь сидят представители Канады, Ирландии, Америки, Израиля, это прекрасный инструмент, когда экономится время и ресурсы, и нагрузка на каждого прокурора, следователя и судью, ускоряется следствие и правосудие, есть быстрые результаты того же возврата активов, сделкой о признании вины, и запускаются параллельные механизмы, усиливается компонент, может быть, гражданской конфискации и так далее.

Быстренько прокомментирую так называемый аутсорсинг возврата украденных активов. Сейчас в мире существует много компаний. Которые занимаются поиском и дальнейшим возвратом таких активов. Только Украина должна принять политическое решение: лучше нам работать с частными иностранными компаниями, или нам работать с официальными госструктурами наших стран-партнеров: США, Британии, других государств. Потому что были случаи, когда, например, ФБР приходили и сказали: «Если вы выберете, конечно, ничего незаконного в этом нету». Они официально работают, 8% такая компания оставляет себе от найденных и возвращенных активов. Но в таком случае мы просто отходим в сторону. Вы работаете с частными компаниями. Этот

способ куда более эффективен, чем бесконечно ждать международных запросов в Австрии, в Штатах, и ждать, пока из бюрократии восстановится их политическое доверие, чтобы были определенные результаты. Так что, конечно, проблема очень системная, но, согласен, ее довольно быстро можно решить при политическом консенсусе.

Модератор:

Йоханнес работает в Австрии. Он интересен не только, как грамотный юрист, но и как человек, который работал с ООН в сфере борьбы с наркопреступностью, системной преступностью в мире. Так же Йоханнес является специалистом по борьбе с коррупцией в сфере государственных тендеров и закупок. Йоханнес, Вы, наверно, знаете из аналитики, даже поверхностной, Украина сейчас переходит на системы электронных закупок, у нас есть система, которая называется Прозорро, но ряд экспертов комментирует, что даже она предполагает определенные особенности и коррупционную часть в государственных закупках. Допустим, если мы закупаем стаканы, продукт понятен, но если мы закупаем высокотехнологичный продукт, то можно тендер прописать под определенного предпринимателя и таким образом выстроить схему. Скажите, вот Ваш опыт работы в Румынии, насколько был удачен в борьбе с коррупцией, в т.ч. с государственными закупками. И если Вам знаком опыт Украины, прокомментируйте его.

Йоханнес Шнітцер:

Державні закупівлі дуже важливі в боротьбі з корупцією. Тут є певні інструменти для того, щоб убезпечити цей процес від корупції. Ви говорили про Прозорро. Я вважаю, це дуже гарний приклад. Це прекрасний крок в належному напрямку. Його можна брати як приклад. Дуже важливо, що Україна повинна мати хорошу законодавчу базу, яка базується на недискримінації, прозорості і конкуренції. Ви знаєте, що Україна підписала угоду про державні закупівлі в СОТ і я допомагав Україні це зробити. Цей інструмент дуже важливий, і це, власне підвалини роботи в боротьбі з корупцією. От Ви навели приклад про закупівлю склянок. Дуже добре, що Прозорро існує, цим забезпечується прозорість системи. Але як описати якийсь товар чи роботу, яка закуповується, коли йдеться про конкуренцію в кожному випадку. Ідеальною, а це між іншим проблема на ринку держзакупівель в Україні. Тут немає конкуренції. Для цього технічні специфікації мають випускатися таким чином, щоб максимальна кількість учасників брала

участь, щоб підвищити рівень конкуренції. Проблема з корупцією в держзакупівлях. Ми говорили про це.

Коли ми говоримо про держзакупівлі, ми говоримо про величезні кошти. В Україні ви втрачаєте 2 млрд. дол. США щороку через корупцію в цих закупівлях. Корупція, таке гарне слово... Та всі корумповані. А що означає корупція? Коли ми говоримо про державні закупівлі, ми говоримо про гроші платників податків. Просто люди крадуть ваші гроші. А крадуть вони 2 мільярди доларів США щороку. От уявіть собі, що з цими двома мільярдами доларів в рік можна було б зробити. Можна фінансувати розвиток освіти, будувати дороги. До боротьби з корупцією в держзакупівлях треба підходити різносторонньо, холістично. Девід говорив про це. Дуже важливими є програми виконання всіх цих антикорупційних правил корпораціями. Це нові напрямки роботи в ЄС. Чому? Тому що ми говоримо про державні закупівлі і знову-таки, це гроші платників податків. Тут ідея в тому, що якщо уряд працює з якоюсь компанією, а компанія корумпована, то ця компанія повинна бути виключена з ринку держзакупівель. Якщо ти хлопець поганий, ми з тобою працювати не будемо. У нас є нова директива в ЄС, там є цікавий інструмент, але тут програми виконання законодавства дуже важливі. Якщо компанія колись була помічена в корумпованих діях, її потрібно виключити з ринку держзакупівель. В нас в Австрії була компанія, яка була задіяна в корупційній схемі. Якщо ця компанія зробила правильні висновки і забезпечила, що ніколи такого не буде в майбутньому з такою компанією, тоді і тільки тоді вона може бути повернена на ринок держзакупівель. Це означає, що якщо тебе схопили за руку на корупційній дії, але ти зробив висновки і у вас є програма боротьби з отаким невиконанням антикорупційного законодавства, тоді ти можеш знову брати участь в держзакупівлях. В Австрії є величезна програма боротьби з корупцією. Ми зараз на 11 місці, а були на 20. Якщо декілька років тому ви би приїхали в Австрію, то там було повно інформації в газетах про корупційні діяння. В нас теж є проблеми, але ми покращили цю ситуацію, вийшли аж на 11 місце з 20го. Дуже важливо, що, якщо не буде наслідків такої корупційної поведінки, то ніхто не зупиниться. Знаєте, якщо в газеті в США пишуть, що цей директор компанії повинен сісти у в'язницю, то в Австрії такого не буває. Там провадять розслідування, компанія трохи платить якісь штрафи, але ці штрафи не високі в Австрії. У нас був величезний скандал з юридичною фірмою, вони заплатили 10% своїх доходів і посадять директора у в'язницю та їм заборонили брати участь в державних

тендерах. Компанія розорилась. Що ми тобі робили? Ми розкрили всю інформацію. З антимонопольним комітетом працювали, запровадили програму виконання антикорупційного законодавства. На жаль, це всі знають, що боротьба з корупцією це тривалий процес. І Україна дійсно зробила величезні зусилля і це хороший сигнал.

Після Революції гідності ви досягли хороших успіхів. У вас вже є система електронних закупівель. Це важливо. Але у вас має бути програма виконання антикорупційного законодавства. Якщо компанія не виконує ці правила, то вони не можуть брати участь в державних тендерах. Також важлива програма викривачів. Держзакупівлі це складна річ. Багато людей навіть не знають про це. Такі механізми викривачів і інформаторів дуже важливі в програмах держзакупівель. Заступник міністра юстиції говорила про це. В США є спеціальна плата, яку отримує та людина, яка викрила якусь корупційну діяльність. Такі люди можуть отримувати до мільйонів доларів. Ми в Австрії про це говорили, а нам кажуть "ні-ні, ми не будемо такого роботи, оскільки це будуть неправильні заохочення і все таке". Але, коли ми говоримо про корупцію в державних закупівлях, ми говоримо про крадіжку грошей платників податків. Я хотів би, щоб мій уряд розумно витрачав мої кошти. І 25% ВВП витрачається на держзакупівлі, це величезний сектор, Україна правильним шляхом рухається, ви запроваджуєте електронні закупівлі, однак все ще багато треба зробити.

Модератор:

Я попрошу завершити нашу дискусію. Пан Хоппе є наш стратегічний партнер, пан Хоппе може завершити нашу дискусію в широкому сенсі.

Тілманн Хоппе:

Я хотів би, щоб у нас були можливості поговорити з аудиторією, ми завжди підтримуємо ідею участі громадськості. Думаю, треба продовжувати співпрацювати із міністерством юстиції, з всіма органами влади, які займаються цими питаннями в Україні.

Модератор:

Пане Уорт, можете порекомендувати якісь нові?

Марк Уорт:

Не знаю, чим можуть бути політичні зміни в такій ситуації. Тут двоє людей говорили про прокуратуру. От в США жодна корпорація не буде

вичищати свої транзакції, якщо їм не загрожує в'язниця. В США садять за корупцію на довші строки, ніж убивць. Дехто навіть помирає у в'язниці. Продюсера Полмена засудили на 20 років у тюрму, і він помер у в'язниці. І в 75 років в тюрмі помер ще один корупціонер. Власне, якщо людина некорумпована, то вона і проживе довше. Шолом Уайс, мій улюблений приклад. Нью-йоркський бізнесмен. Він вкрав гроші із страхової компанії і в 2000 році його засудили на 840 років в'язниці. Це вже буде третій тоді серіал Зоряні війни. І правильно говорив Девід, що судове переслідування – єдине, що може зупинити корупцію. Також, це можна зробити за тиском громадськості. Але якщо прокуратура буде робити рейди на неурядові організації, а якщо прокурори будуть бити членів НАБУ, то нічого з цього не вийде. Американський посол сказала, що було прийнято законодавство, щоб обмежити незалежність НАБУ. Не можна цього робити. Усі ці розмови стають просто смішними, якщо ви будете бити людей, будете провадити рейдерські захоплення їх офісів, забирати в них інформацію, комп'ютери і будуть боротися з органами, які розслідують випадки корупції, ну це просто неможливо, це божевілля якесь. Звичайно, люди знову піднімуться і знову будуть протестувати і повикидають всіх із влади. Так було в Бразилії, між іншим. Такі речі трапляються в багатьох країнах світу. Я сподіваюсь, що це була обмовка коли посол сказала, що намагання прийняти законодавство, яке буде обмежувати діяльність НАБУ. Я власне, вперше беру участь в такому обговоренні антикорупційної роботи і я єдиний представник неурядових організацій і громадянського суспільства тут. Я презентую тут народ і я говорю від імені мільйонів людей по всьому світу.

Ми дійсно молимося за українців і тих солдатів, чоловіків, жінок, які були вбиті під час війни за останні 2,5 роки. Всі моляться за те, щоб Україна стала державою, де запанує мир і процвітання. Навіть, якщо буде встановлено мир в країні, то ви не зможете стати процвітаючою державою, якщо будуть отак діяти проти людей, які борються з корупцією.

Модератор:

Інші доповідачі говорили про такі факти насильства проти українського бізнесу. Який Ваш короткий висновок щодо розуміння внутрішньої корупції в українських бізнес колах і яким чином ми маємо працювати, щоб покращити стосунки бізнесу з державою.

Девід Айрленд:

Українські компанії повинні використовувати інструмент використання законодавства, бо ви працюєте в ризиковій країні, вас будуть оцінювати в цьому контексті інші компанії, з якою ви хотіли би співпрацювати. Вони будуть провадити аналіз роботи вашої компанії, бути активними, які потенційно оці червоні прапорці можуть бути виставлені проти Вашої компанії чи її власників і активно працюйте в пошуку Ваших партнерів. Якщо ви не будете цього робити, вас виключатимуть з переліку компаній, з якими інші хочуть працювати, і будуть працювати з компаніями, в яких низький ризик корупції. Ви повинні це зрозуміти і повинні виконувати ці правила і тоді компанії будуть з вами співпрацювати. Якщо компанії захочуть вас перевіряти – не лякайтесь, не відмовляйте, ви допомагаєте провадити їм такі дослідження, щоб вони могли уникнути ризиків у міжнародних транзакціях.

Модератор:

Що стосується нової політики міністерства юстиції?

Наталія Севостьянова:

Ми завжди намагаємось впровадити нашу нову політику в реальне життя. Треба бути позитивним, коли працюєте в уряді, інакше, чого там працювати, якщо ви негативно ставитесь до цього. Я вважаю, що ми будемо створювати нові органи, які будуть допомагати реформувати прокурорську службу. Це Державне бюро розслідувань, це українське ФБР, це буде важлива організація, яка відбере в прокуратури слідство. У них не буде цієї функції, тому їх буде легше реформувати. Комітет з відбору кадрів для цього агентства вже працює і вже в наступному році вони почнуть працювати. Також ми створимо службу по виявленню і поверненню крадених активів. Ми будемо співпрацювати зі всіма міжнародними партнерами, для того, щоб повернути всі ці активи в Україну. Ми винесемо ці справи на судові розгляди, а потім їх перенаправимо в бюджет. Це робота з боротьби з корупцією, певні результати вже є.

Модератор:

Зараз проходять вибори в Грузії. Люди пам'ятають всю Вашу роботу по боротьбі з корупцією в Грузії? Яким чином вони зараз розуміють всі ці речі під час виборів?

Давид Сакварелідзе:

Це цікаво, що зараз відбувається в Грузії. Може, для політики в Грузії треба взагалі окрему панель оголосити. Знаєте, це політичний цикл. Одна партія втрачає більшість на виборах, інша отримує більшість. Я би не хотів побачити таку саму, такого магічного циклу, такої відсутності, провалу виборів в Україні. Ми будемо вирішувати політичні проблеми, аби нинішня влада не втратила своєї влади. Люди хочуть сильну політичну волю і сильну прокуратуру, яка би боролася з корупцією потужно. Що стосується тих органів, які були щойно створені, є така магічна стаття в законі, вона каже, що якщо слідчий в прокуратурі не може повністю провести розслідування якоїсь справи, то за цим новим законом він має бути переведений в новий слідчий орган зі справою. Це такий технічний трюк, для того, щоб підтримати цю систему, щоб підтримати ці справи. Будуть зберігатися ті люди, які виконують чиесь замовлення. Я гадаю, Україна все ж міняється і, сподіваюся, що змінюється на краще і швидше, ніж колись, і це очевидно. Бо ті речі, які ми сьогодні обговорюємо, їх неможливо було обговорювати декілька років тому, цього не можна було уявити. Однак, ми все ж втрачаємо дуже багато часу. Ми ще десь там пасемо задніх. Дуже багато енергії, роботи і нервів потрібно, аби розбудувати країну, на яку заслуговує український народ.

Модератор:

Пан Шнітцер, скільки нам ще треба боротись, аби були вільні тендери в Україні.

Йоханнес Шнітцер:

Я говорив, що перші кроки вже зроблені, вони успішні. Там є світло в кінці тунелю, але треба за це боротися весь час. Важливо, щоб гроші платників податків використовувались мудро. Ефективна система державних витрат повинна включати інструменти боротьби з корупцією. Україна потребує того. Ваше питання, скільки треба боротися. Та, все життя треба боротися. Не тільки в Україні, а в кожній країні. Люди повинні продовжувати боротьбу і робити свій внесок.